

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑ Ή ΑΟΖ ΠΡΟΑΓΕΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ;

Σχης (ΥΠ) Παναγιώτης Παπαδόπουλος

Το Αιγαίο Πέλαγος υπήρξε διαχρονικά η κοιτίδα του ελληνικού πολιτισμού αλλά και η περιοχή εκείνη του Πλανήτη η οποία αποτελούσε το μήλο της έριδος και το σταυροδρόμι συναντήσεως λαών με διαφορετικούς πολιτισμούς, που επιδίωκαν τον έλεγχο του κυρίως για εμπορικούς λόγους. Η γεωγραφική του θέση, ως ενδιάμεσης θάλασσας, μεταξύ εκείνης της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου, σε συνδυασμό με το πλήθος των νησιών του, αποτέλεσε στο πέρασμα των αιώνων πεδίο ανταγωνισμού των Μεγάλων Δυνάμεων αλλά και περιοχή προόδου και ανάπτυξης του Ελληνισμού, η οποία συνέβαλε στους αγώνες του έθνους μας για την ελευθερία του.

Από τις αρχές της δεκαετίας του '70, το Αιγαίο έχει αποτελέσει πεδίο αντιπαράθεσης της Ελλάδας και της Τουρκίας, ως αποτέλεσμα της αμφισβήτησης του νομικού καθεστώτος και των κυριαρχικών δικαιωμάτων της χώρας μας σε αυτή την περιοχή από την τελευταία, η οποία δημιουργεί εντάσεις τόσο σε πολιτικο-διπλωματικό όσο και σε στρατιωτικό επίπεδο, εξαιτίας των βλέψεών της στην ελληνική αυτή θάλασσα και κατ' επέκταση στη ΝΑ. Μεσόγειο, ιδιαίτερα δε μετά την εύρεση κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) της Κύπρου και την ανάδειξη γεωστρατηγικών συνεργασιών σε οικονομική βάση μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου.¹

Η σχέση του Δικαίου της Θάλασσας με την Ελλάδα

Για αρκετούς αιώνες το θαλάσσιο περιβάλλον παρέμενε ελεύθερο για την αλιεία, τη ναυσιπλοΐα και την εκμετάλλευση των θαλάσσιων πόρων. Όμως μέσα από το πέρασμα των χρόνων, τα κράτη άρχισαν να αντιλαμβάνονται τη σημασία της θάλασσας για την εθνική τους ασφάλεια και ως εκ τούτου να υιοθετούν κανόνες για την προστασία του θαλάσσιου εμπορίου και των θαλάσσιων πλουτοπαραγωγικών πηγών τους. Έτσι, θα διακρίνουμε τρία διαδοχικά στάδια εξέλιξης για το Δίκαιο της Θάλασσας από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.²

Το πρώτο από αυτά, που διήρκεσε περίπου τέσσερις αιώνες, βασίστηκε στις εθιμικές αρχές, με πρώτη εκείνη της Ελευθερίας των Θαλασσών που εμφανίστηκε το 2ο αιώνα π.Χ, η οποία αν και καταργήθηκε πλήρως κατά την Αναγέννηση, αναβίωσε τον 17ο αιώνα από τον πατέρα του Διεθνούς Δικαίου Ολλανδό νομικό και φιλόσοφο, Hugo Grotius, ο οποίος επισήμανε πως «ό,τι δεν μπορεί να κατακτηθεί ή ό,τι δεν κατακτήθηκε ποτέ, δεν είναι δυνατόν να είναι ιδιοκτησία κανενός, καθόσον όλη η ιδιοκτησία προκύπτει από την κατάκτηση», θέτοντας έτσι τη βάση της θεωρίας των «Ελευθέρων Θαλασσών».

Παρά όμως την επιδιωκόμενη εφαρμογή της Αρχής της Ελευθερίας των Θαλασσών, στον ορίζοντα ήταν εμφανής η ανάγκη καθορισμού των ορίων της χωρικής θάλασσας του παράκτιου κράτους, με απώτερο σκοπό την ασφάλειά του από διάφορες επιβουλές ως «αντίπαλο δέος» στην προμνησθείσα Αρχή της Ελευθερίας των θαλασσών,³ δηλαδή εκείνης της κυριαρχίας του κράτους στα χωρικά του ύδατα, πέραν της οποίας εκτείνεται η ανοικτή θάλασσα.

¹<https://www.newsbomb.gr/ellada/ethnika/story/883210/trimeris-elladas-kyproy-israil-o-sipras-sfragizei-ti-megali-symmachia-sta-energeiaka> «Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ και Αίγυπτος παρατάσσονται πλέον απέναντι στον "σουλτάνο", με κύριο στόχο την ανάσχεση της επιθετικότητας της Τουρκίας και φυσικά τον ενεργειακό έλεγχο της περιοχής, που με το "έτσι θέλω" ο Ερντογάν επιχειρεί να κατακτήσει» και <https://m.naftemporiki.gr/story/1547400/oi-upografes-gia-ton-eastmed-kai-oi-geopolitikes-proektaseis-tis-sumfonias-elladas-kyprou-israil> «Οι υπογραφές για τον EastMed και οι γεωπολιτικές προεκτάσεις της συμφωνίας Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ».

²Πέτρος, Σιούσιουρας, «Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Δίκαιο Θάλασσας και Ανθρωπιστικό Δίκαιο», Αθήνα 2014, σελ. 342.

³Στο ίδιο, σελ. 343. Ο συμπληρωματικός χαρακτήρας των δύο Αρχών προκύπτει από τον ορισμό της Ανοικτής Θάλασσας, η οποία ορίζεται πάντα αρνητικά: η Ανοικτή Θάλασσα αρχίζει εκεί που τελειώνει η Αιγιαλίτιδα Ζώνη, δηλαδή το πεδίο εφαρμογής της Αρχής της Ελευθερίας των Θαλασσών αρχίζει εκεί που τελειώνει το πεδίο εφαρμογής της Αρχής της Κυριαρχίας.

Κάθε κράτος οφείλει να επιλύει τις διαφορές του με τα άλλα κράτη με ειρηνικό τρόπο, με βάση τις διατάξεις του μηχανισμού επιλύσεως των διαφορών οι οποίες παρέχουν και την ευχέρεια να επιλέγει είτε το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ΔΔΧ) είτε το προς τούτο συσταθέν Διεθνές Δικαστήριο του Δικαίου της Θάλασσας (ΔΔΔΘ).

Η επόμενη Αρχή Αβλαβούς Διέλευσης, γεννήθηκε ως αποτέλεσμα μιας διαλεκτικής σχέσης που ανέπτυξαν οι δύο Αρχές μεταξύ τους. Συγκεκριμένα, υποχώρησε η Αρχή της Κυριαρχίας, που θέλει το παράκτιο κράτος κυρίαρχο στα χωρικά του ύδατα, με σκοπό να διευκολυνθεί η ακώλυτη άσκηση της Ελευθερίας των Ανοικτών Θαλασσών,⁴ με βάση βέβαια την Αρχή της Αμοιβαιότητας των κρατών, καθιερώνοντας έτσι το δικαίωμα της Αβλαβούς Διελύσεως ως εθιμικό.

Το **δεύτερο στάδιο** εξέλιξης προσδιορίζεται περίπου από το 1947 μέχρι και την 29η Απριλίου του 1958, όπου πραγματοποιείται στη Γενεύη η πρώτη συνδιάσκεψη των ΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας και επιτυγχάνεται η αρχική κωδικοποίησή του, με την υπογραφή τεσσάρων σημαντικών Συμβάσεων: της Αιγιαλιτίδας και Συνορεύουσας Ζώνης, της Ανοικτής Θάλασσας, της Υφαλοκρηπίδας και της

Αλιείας και Προστασίας των Ζωντανών Πηγών στην Ανοικτή Θάλασσα.

Αυτές οι εξελίξεις, βέβαια, σε συνδυασμό με την επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο της ανθρωπότητας αναφορικά με την εκμετάλλευση του πλουτοπαραγωγικού πλούτου που βρίσκεται στον βυθό και στο υπέδαφος της θάλασσας, όπως αυτή αρχικά έγινε αντιληπτή μέσω της έννοιας της ηπειρωτικής υφαλοκρηπίδας που πρωτοεμφανίστηκε το 1945 με το λεγόμενο «Δόγμα Τρούμαν»,⁵ είναι εκείνες που σηματοδότησαν την Αρχή της Έννοιας της ΑΟΖ, όπως αυτή υποστηρίχθηκε κατά τη διάρκεια του **τρίτου** θα λέγαμε **σταδίου** εξέλιξης του Δικαίου της Θάλασσας, και η οποία μπορεί να αποτελέσει το «θεμέλιο λίθο» για τη μελλοντική εκτόξευση της ελληνικής οικονομίας, μέσα από την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων του θεσμού αυτού στις ελληνικές θάλασσες.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, λοιπόν, και με μια ενδιάμεση στάση στη δεύτερη συνδιάσκεψη των ΗΕ στη Γενεύη το 1960, άρχισαν από το 1973 στη Νέα Υόρκη οι εργασίες εκείνες για την επίλυση όλων των εκκρεμών θεμάτων στα οποία έπρεπε να προστεθούν και τα αιτήματα νέων κρατών του Τρίτου κόσμου που προέκυψαν μετά την αποαποικιοποίησή τους αλλά και εκείνα των αναπτυσσόμενων στην Ασία και τη Λατινική Αμερική, τα οποία σχετίζονταν με την ανακοπή των σχεδίων των πλούσιων παράκτιων κρατών για την επέκταση και εκμετάλλευση ευρύτερων θαλάσσιων τμημάτων.

⁴Ο.π., σελ. 343.

⁵Κρατερός, Ιωάννου – Αναστασία, Στρατή, «Δίκαιο της Θάλασσας», Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 148-152.

Έτσι, μετά την ολοκλήρωση των διαβουλεύσεων, ψηφίστηκε η νέα Σύμβαση στη Νέα Υόρκη, στις 30 Απριλίου 1982, από 130 κράτη (17 κράτη απείχαν και 4 κράτη την καταψήφισαν, όπως και η Τουρκία) ενώ μέχρι το τέλος του 2008 η Σύμβαση επικυρώθηκε από 157 χώρες, μεταξύ των οποίων η Κύπρος και η Ελλάδα. Η Σύμβαση αυτή του Δικαίου της Θάλασσας (ΣΔΘ), η οποία υπογράφηκε επίσημα στις 10 Δεκεμβρίου του 1982 στο Montego Bay της Τζαμάικα, τέθηκε σε ισχύ από την 16η Νοεμβρίου 1994, με οικουμενική σχεδόν συμμετοχή των κρατών σήμερα,⁶ περιλαμβάνει ρυθμίσεις οι οποίες στην πλειοψηφία τους έχουν θετικό πρόσημο για τη χώρα μας, όπως παρακάτω:

➤ Η έκταση του μέγιστου νόμιμου πλάτους των χωρικών υδάτων των παράκτιων κρατών να ορίζεται στα 12 ναυτικά μίλια (ν.μ.).

➤ Το πλήρες δικαίωμα των νησιών σε Χωρική Θάλασσα (ΧΘ), Συνορεύουσα Ζώνη (ΣΖ), Υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ, μετά την αποτυχία της Τουρκίας να πείσει για το αντίθετο, έχοντας βλέψεις στο Αιγαίο.

➤ Τα άρθρα που αναφέρονται σε «Κλειστές ή Ημίκλειστες θάλασσες» αντιπαρέχονται της τουρκικής θέσης περί ειδικών κανόνων σε αυτές.

➤ Η υπογραφή της ΣΔΘ από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και την Κύπρο επιδίδει στους κανόνες της τη δύναμη του εθιμικού δικαίου.

➤ Η καθιέρωση των Στενών Διεθνούς Διέλευσης (ΣΔΝ) αποτελεί **τη μοναδική, μάλλον μη ευνοϊκή ρύθμιση για την Ελλάδα**, καθώς η χώρα μας έχει πληθώρα νήσων και στενών, μεταξύ των οποίων ασκείται το δικαίωμα της ελευθερίας ναυσιπλοΐας και υπέρπτησης στρατιωτικών αεροσκαφών.

Χαρακτηριστικά της ΣΔΘ του 1982⁷

Το σύνολο σχεδόν των διατάξεων της ΣΔΘ είχε προγενέστερα ή απέκτησε σταδιακά εθιμικό χαρακτήρα, **ώστε να δεσμεύει και εκείνα τα κράτη που δεν την έχουν υπογράψει ή κυρώσει.**

Όποιο κράτος την κυρώσει, δεν νομιμοποιείται να εξαιρεθεί με επιφυλάξεις από τις πρόνοιές της, ενώ οι ερμηνευτικές διακηρύξεις που επιτρέπεται να κατατίθενται από τα κράτη που την κυρώνουν, δεν νομιμοποιούνται να αλλοτριώνουν τη γλώσσα και το περιεχόμενο των διατάξεών της.

Κάθε κράτος οφείλει να επιλύει τις διαφορές του με τα άλλα κράτη **με ειρηνικό τρόπο, με βάση τις διατάξεις του Μηχανισμού Επιλύσεως των Διαφορών** οι οποίες παρέχουν και την ευχέρεια να επιλέγει είτε το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ΔΔΧ) είτε το προς τούτο συσταθέν Διεθνές Δικαστήριο του Δικαίου της Θάλασσας (ΔΔΔΘ).

Κάθε κράτος υποχρεούται να ασκεί τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από τις πρόνοιες της Συμβάσεως, με καλή πίστη και να αποφεύγει την κατάχρηση των δικαιωμάτων του.

⁶[https://opencourses.auth.gr/modules/document/file.php/OCRS245/Παρουσιάσεις Μαθήματος/11. «Το Δίκαιο της Θάλασσας», Βασικές Αρχές, pdf. Επίκ. Καθηγητής του ΑΠΘ Ιωάννης Παπαγεωργίου, «Σήμερα η ΣΔΘ έχει επικυρωθεί από 167 κράτη».](https://opencourses.auth.gr/modules/document/file.php/OCRS245/Παρουσιάσεις%20Μαθήματος/11.%20«Το%20Δίκαιο%20της%20Θάλασσας»%20Βασικές%20Αρχές.pdf)

⁷Περιοδική Έκδοση Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών, Τεύχος 71, ΙΑΝ-ΦΕΒ-ΜΑΡ 2013, «Προβληματισμοί», Εισήγηση Παύλου Φωτίου, σελ. 11.

Βασικοί εννοιολογικοί προσδιορισμοί

Γραμμές Βάσης: Όλες οι θαλάσσιες ζώνες μετρούνται είτε από τις γραμμές βάσης είτε από τη φυσική ακτογραμμή. Έτσι, πέραν του γεγονότος ότι αποτελούν την αφετηρία μέτρησης των θαλασσιών ζωνών, αποτελούν περαιτέρω το διαχωριστικό όριο μεταξύ των χωρικών και των εσωτερικών υδάτων. Η ΣΔΘ διακρίνει τις γραμμές βάσης σε τρεις κατηγορίες:

➤ **Φυσική ακτογραμμή (normal baseline).** Έτσι ορίζεται η γραμμή που ακολουθεί τη φυσική διαμόρφωση των ακτών του ηπειρωτικού κορμού του παράκτιου κράτους, καθώς επίσης και των ακτών των νήσων.

➤ **Ευθείες γραμμές βάσης (straight baselines).** Οι εν λόγω γραμμές «που συνδέουν κατάλληλα σημεία» μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην περίπτωση που «η ακτογραμμή παρουσιάζει βαθιές κολπώσεις και οδοντώσεις, ή υπάρχει κατά μήκος της και σε άμεση γειτνίαση με αυτή, συστάδα νήσων».

➤ **Ευθείες αρχιπελαγικές γραμμές βάσεως (straight archipelagic baselines).** Έτσι ονομάζονται οι ευθείες γραμμές βάσης (ΕΓΒ) που μπορούν να σχεδιασθούν από τα αμιγώς αρχιπελαγικά κράτη για να περιλάβουν στο εσωτερικό τους όλες τις νήσους του αρχιπελαγικού κράτους, οριοθετώντας παράλληλα την επικράτεια του συγκεκριμένου κράτους.

Εσωτερικά Ύδατα (Internal Waters): Ορίζονται τα ύδατα τα οποία βρίσκονται εσωτερικά των γραμμών βάσης, δηλαδή μεταξύ της φυσικής ακτογραμμής και των γραμμών βάσης, θαλάσσια δηλαδή έκταση στην οποία το παράκτιο κράτος ασκεί πλήρη κυριαρχία, μη αναγνωρίζοντας το δικαίωμα της Αβλαβούς Διέλευσης εντός αυτής από οποιοδήποτε άλλο κράτος.

Χωρική Θάλασσα ή Αιγιαλίτιδα Ζώνη (Territorial Sea): Κάθε κράτος έχει το δικαίωμα να καθορίσει το εύρος της χωρικής του θάλασσας, το οποίο **δεν υπερβαίνει τα 12 ν.μ.**, υπολογιζόμενα από βασικές γραμμές που καθορίζονται σύμφωνα με τη ΣΔΘ. Συναφώς, αιγιαλίτιδα ζώνη είναι η θαλάσσια εκείνη ζώνη που ακολουθεί τις γραμμές βάσης και κατ' επέκταση τα εσωτερικά ύδατα, εντός της οποίας το παράκτιο κράτος ασκεί πλήρη κυριαρχία. Το Διεθνές Δίκαιο (ΔΔ) αναγνωρίζει αιγιαλίτιδα ζώνη σε κάθε παράκτιο κράτος, ανεξάρτητα αν αυτό είναι ηπειρωτικό ή νησιωτικό, εφόσον ξηρά νοείται κάθε νησιωτικός σχηματισμός (νησιά, νησίδες, βραχονησίδες, βράχοι). Το παράκτιο κράτος, όπως στην ηπειρωτική του επικράτεια, έτσι και στα εσωτερικά ύδατα, ασκεί πλήρη κυριαρχία στην περιοχή της ΧΘ. Η κυριαρχία του παράκτιου κράτους εκτείνεται περαιτέρω και στον εναέριο χώρο που ευρίσκεται άνωθεν αυτής, καθώς επίσης στον βυθό και το υπέδαφός της.

Συνορεύουσα Ζώνη (Contiguous Zone): Είναι η θαλάσσια ζώνη που ακολουθεί την αιγιαλίτιδα ζώνη και μπορεί να επεκταθεί μέχρι τα 24 ν.μ. από τις γραμμές βάσης. Είναι προφανές ότι η ΣΖ πριμοδοτεί το κράτος με αιγιαλίτιδα ζώνη μικρότερη των 24 ν.μ. (όπως δηλαδή η Ελλάδα), καθόσον μπορεί να διευρύνει την ΣΖ του μέχρι 24 ν.μ. και με αυτή την έννοια να διευρύνει τη δικαιοδοσία του. Δικαίωμα στη ΣΖ έχουν και τα νησιά και οι βράχοι μεμονωμένως.⁸

⁸Π. Φωτίου, Εισήγηση «Περί Διεθνούς Δικαίου, Δικαίου της Θάλασσας –Ορισμοί και Έννοιες, Εθνικά Θέματα» σε Ημερίδα του Δ' ΣΣ, *Περιοδική Έκδοση Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών*, 2013, σελ. 11.

Εντός της ΣΖ, το παράκτιο κράτος μπορεί να εμποδίσει την παραβίαση των τελωνειακών, δημοσιονομικών, μεταναστευτικών ή υγειονομικών νόμων που διαπράχθηκαν στο έδαφός του ή στη χωρική του θάλασσα, προστατεύοντας τούς αρχαιολογικούς θησαυρούς που βρίσκονται στον βυθό της ζώνης αυτής.

Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (Exclusive Economical Zone): Ως ΑΟΖ ορίζεται η πέραν και παρακείμενη της ΧΘ περιοχή, η υπαγόμενη στο ειδικό νομικό καθεστώς που καθιερώνεται στη ΣΔΘ, δυνάμει του οποίου τα δικαιώματα και οι δικαιοδοσίες του παράκτιου κράτους και τα δικαιώματα και οι ελευθερίες των άλλων κρατών διέπονται από τις σχετικές διατάξεις της υπόψη Σύμβασης. Η θαλάσσια αυτή ζώνη μπορεί να εκταθεί μέχρι το εύρος των 200 ν.μ., εντός του οποίου το παράκτιο κράτος δύναται να ασκήσει τα κυριαρχικά δικαιώματα⁹ που ασκούμε στην υφαλοκρηπίδα μέχρι τα 200 ν.μ.¹⁰ (έρευνα, εκμετάλλευση), ασκώντας, παράλληλα, σειρά αποκλειστικών δικαιωμάτων, όπως είναι η αλιεία και η διατήρηση των φυσικών πόρων των υδάτων της ΑΟΖ, η παραγωγή ενέργειας από τα ύδατα, τα ρεύματα και τους ανέμους.¹¹

Ανοικτή Θάλασσα (High Seas): Είναι εκείνη η οποία δεν συμπεριλαμβάνεται στην ΑΟΖ, στη χωρική ζώνη ή στα εσωτερικά ύδατα ενός κράτους ή στα αρχιπελαγικά ύδατα ενός αρχιπελαγικού κράτους. Στο καθεστώς της ανοικτής θάλασσας υπάγονται τα υπερκείμενα ύδατα και ο αντίστοιχος εναέριος χώρος, ενώ όσον αφορά τον βυθό και το υπέδαφός της ανοικτής θάλασσας, υπάγονται είτε στην υφαλοκρηπίδα δεδομένου παράκτιου κράτους είτε

⁹Τα δικαιώματα που αναγνωρίζει η Σύμβαση 1982 είναι κυριαρχικά, δηλαδή όταν εξαγγελθεί ή οροθετηθεί η ΑΟΖ, το παράκτιο κράτος έχει προτεραιότητα στην έρευνα, εκμετάλλευση και διαχείριση των φυσικών πόρων, ζώντων ή μη, στα ύδατα και το θαλάσσιο έδαφος και υπέδαφος της θαλάσσιας αυτής ζώνης (Άρθρο 56 της ΣΔΘ).

¹⁰Βλ. τα Άρθρα 56(3), 57 και Μέρος VI που αναφέρεται στην Υφαλοκρηπίδα [κυρίως τα Άρθρα 76(1) και 77] της ΣΔΘ.

¹¹Βλ. Άρθρο 56(1α) της ΣΔΘ.

στην Περιοχή (διεθνή βυθό).^{12,13} Πρόκειται για θάλασσα η οποία είναι ελεύθερη για όλα τα κράτη, παράκτια ή άνευ ακτών.

Υφαλοκρηπίδα (Continental Zone): Η υφαλοκρηπίδα ενός παράκτιου κράτους αποτελείται από τον θαλάσσιο βυθό και το υπέδαφός του που επεκτείνεται πέραν της χωρικής του θάλασσας καθ' όλη την έκταση της φυσικής προέκτασης του χερσαίου εδάφους, μέχρι του εξωτερικού ορίου του υφαλοπλαισίου ή σε μια απόσταση 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης, από τις οποίες μετράται το πλάτος της ΧΘ όπου το εξωτερικό όριο του υφαλοπλαισίου δεν εκτείνεται μέχρι αυτή την απόσταση.¹⁴ Εξαιρετικά, στην περίπτωση που το υφαλοπλάισιο του παράκτιου κράτους εκτείνεται πέραν των 200 ν.μ., το εξωτερικό όριο της υφαλοκρηπίδας μπορεί να φθάσει μέχρι τα 350 μίλια ή σε απόσταση 100 ν.μ. πέραν από την ισοβαθή των 2.500 μ.¹⁵

Καθεστώς των Νήσων (Regime of Islands): Σύμφωνα με τη ΣΔΘ «*Νήσος είναι μια φυσικά διαμορφωμένη περιοχή ξηράς που περιβάλλεται από ύδατα και βρίσκεται πάνω από την επιφάνεια των υδάτων κατά τη μέγιστη πλημμυρίδα*». Ιδιαίτερα σημαντική αναφορά στη ΣΔΘ είναι ότι «*η ΧΘ, η ΣΖ, η ΑΟΖ και η υφαλοκρηπίδα μιας νήσου καθορίζονται σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης που εφαρμόζονται στις άλλες ηπειρωτικές περιοχές*». Επισημαίνεται επιπλέον ότι η ΣΔΘ δεν εξαιρεί τους βράχους από τα δικαιώματα της ΧΘ και της ΣΖ, αλλά σε ό,τι αφορά εκείνα της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ, θεωρεί ως απαραίτητη προϋπόθεση να μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή.

Στενά Διεθνούς Ναυσιπλοΐας: Ως θαλάσσιο στενό ορίζεται μια στενή λωρίδα θάλασσας, η οποία χωρίζει με φυσικό τρόπο δύο χερσαία εδάφη και ενώνει δύο ευρύτερες θάλασσες. Σύμφωνα με τα καθοριζόμενα στη ΣΔΘ, τα πολεμικά και εμπορικά πλοία ξένης σημαίας έχουν Δικαίωμα Αβλαβούς Διέλευσης, Πλου Διέλευσης¹⁶ και Μη Αναστελλόμενης Αβλαβούς Διέλευσης. Επιπλέον, κατά τον ίδιο τρόπο και τα αεροσκάφη έχουν το δικαίωμα του πλου διέλευσης που κατά το Άρθρο 28 της Σύμβασης σημαίνει «*την άσκηση σύμφωνα με το μέρος αυτό, ελευθερίας της ναυσιπλοΐας και της υπέρπτησης μόνο για τον σκοπό του συνεχούς και ταχέως διάπλου του στενού ενός τμήματος ανοικτής θάλασσας ή μιας αποκλειστικής οικονομικής ζώνης και ενός άλλου τμήματος ανοικτής θάλασσας ή μιας αποκλειστικής ζώνης*».

¹²Κρατερός, Ιωάννου – Αναστασία, Στρατή, «Δίκαιο της Θάλασσας», Αθήνα 2013, σελ. 244, «*Το τμήμα του βυθού που βρίσκεται πέραν του εξωτερικού ορίου της υφαλοκρηπίδας, ονομάζεται "διεθνής βυθός" από τη ΣΔΘ, "Περιοχή"*».

¹³Διπλωματική Εργασία Δέσποινας Τσιτώνα για το ΠΜΣ της Σχολής Νοτιανατολικών Σπουδών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με τίτλο «*Η Οριοθέτηση των Θαλασσίων Ζωνών της Ελλάδας με τις Γειτονικές Χώρες*», σελ. 29.

¹⁴Άρθρο 76 της ΣΔΘ.

¹⁵Πέτρος, Σιούσιουρας, «Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Δίκαιο Θάλασσας και Ανθρωπιστικό Δίκαιο», Αθήνα 2014, σελ. 464.

¹⁶Οι διατάξεις της ΣΔΘ που αφορούν στον πλου διέλευσης αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα ευνοϊκά τη διέλευση των πολεμικών πλοίων, υποβρυχίων και αεροσκαφών, αφού στο Άρθρο 39 δεν γίνεται κανένας διαχωρισμός μεταξύ πολεμικών και εμπορικών πλοίων ενώ τα υποβρύχια μπορούν να πλέουν με βάση τον κανονικό τρόπο συνεχούς διέλευσής τους, δηλαδή «*εν καταδύση*» (αφού πρόκειται για υποβρύχια), ενώ στην ίδια Σύμβαση, όταν εκτελούν αβλαβή διέλευση, «*πλέουν στην επιφάνεια της θάλασσας και έχουν επηρμένη τη σημαία τους κατά τρόπο εμφανή*», (Άρθρο 20 της ΣΔΘ).

Αβλαβής Διέλευση (Innocent Passage): Σύμφωνα με το Άρθρο 17 της ΣΔΘ «*τα πλοία όλων των κρατών παρακτίων ή άνευ ακτών απολαμβάνουν του Δικαιώματος της Αβλαβούς Διέλευσης μέσω της ΧΘ*». Η διέλευση είναι αβλαβής εφόσον δεν διαταράσσει την ειρήνη, την τάξη ή την ασφάλεια του παράκτιου κράτους. Είναι προφανές ότι η παραβίαση αυτών των όρων από το πλοίο που εκτελεί αβλαβή διέλευση δημιουργεί εξαιρετικά το δικαίωμα στο παράκτιο κράτος να λάβει όλα τα «*αναγκαία μέτρα για να εμποδίσει τη διέλευση η οποία δεν είναι αβλαβής*». ¹⁷ Ιδιαίτερο σημείο ενδιαφέροντος αποτελεί το γεγονός κατά το οποίο κάθε μορφής πολιτικά ή στρατιωτικά αεροσκάφη δεν έχουν δικαίωμα αβλαβούς διέλευσης στον υπερκείμενο της ΧΘ «*εναέριο χώρο*» (ή «*εθνικό εναέριο χώρο*»).

Οι κυριότερες θαλάσσιες ζώνες υπό το πρίσμα της ΣΔΘ Αιγιαλίτιδα Ζώνη (Χωρική θάλασσα)

Το παράκτιο κράτος έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα αστυνόμευσης στη θαλάσσια επιφάνεια, οικονομικής εκμετάλλευσης της θαλάσσιας μάζας και του υποθαλάσσιου εδάφους και υπεδάφους, ως επίσης ελέγχου και αστυνόμευσης του υπερκείμενου της ΧΘ εναέριου χώρου. Απαραίτητα όμως να επισημανθούν είναι ότι τα πλοία όλων των κρατών, δηλαδή παρακτίων ή άνευ ακτών, έχουν το Δικαίωμα της Αβλαβούς Διέλευσης από κάθε ΧΘ, καθώς και η μη διαφοροποίηση του τρόπου καθορισμού της αιγιαλίτιδας ζώνης μιας νήσου σε σχέση με εκείνη των ηπειρωτικών περιοχών, λαμβάνοντας υπόψη ότι ακόμη και οι βράχοι δεν αποστερούνται δικαιωμάτων ΧΘ και ΣΖ (Άρθρα 17 και 121 της ΣΔΘ).

Στο Άρθρο 15 της ΣΔΘ καθορίζεται ότι, στην περίπτωση που οι ακτές δύο κρατών κείνται έναντι αλλήλων ή συνορεύουν, κανένα από τα δύο κράτη δεν δικαιούται, ελλείψει αντιθέτου συμφωνίας μεταξύ τους, να εκτείνει τη χωρική του θάλασσα πέραν της μέσης γραμμής, της οποίας όλα τα σημεία βρίσκονται σε ίση απόσταση από τα εγγύτερα σημεία των γραμμών βάσης από τις οποίες μετράται το εύρος της ΧΘ καθενός από τα δύο κράτη. Η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται όπου, λόγω ιστορικού τίτλου ή άλλων ειδικών περιστάσεων, παρίσταται ανάγκη να οροθετηθούν οι ΧΘ των δύο κρατών κατά διαφορετικό τρόπο.

Ο όρος «*ειδικές περιστάσεις*» αναφέρεται στην εξαιρετική μορφή των ακτών ή την παρουσία νησιών ή διαύλων ναυσιπλοΐας. Η ύπαρξη ειδικών περιστάσεων κρίνεται με τρόπο περιπτώσιολογικό, ωστόσο οι τελευταίες υποθέσεις έδειξαν ότι ολοένα και περισσότερο θεωρείται ότι κατά κανόνα η μέση γραμμή γίνεται αποδεκτή, και μόνο κατ' εξαίρεση θεωρείται ότι συντρέχουν ειδικές περιστάσεις που να υπαγορεύουν απομάκρυνση από αυτήν.¹⁸

Υφαλοκρηπίδα

Η προέκταση της ξηράς στη θάλασσα μέχρι του σημείου που ακολουθεί πλέον η ωκεάνια άβυσσος λέγεται στη γεωλογία **υφαλοπλάισιο** και αποτελείται από τρία δια-

¹⁷Πέτρος, Σιούσιουρας, «Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Δίκαιο Θάλασσας και Ανθρωπιστικό Δίκαιο», Αθήνα 2014, σελ. 420.

¹⁸Χαριτίνη, Δίπλα – Χρήστος, Ροζάκης, «Το Δίκαιο της Θάλασσας και η Εφαρμογή του στην Ελλάδα», Αθήνα 2004, σελ. 22, 23.

κριτά τμήματα: Την **υφαλοκρηπίδα**, που συνιστά το πρώτο τμήμα αυτής της προέκτασης του βυθού στη θάλασσα, το οποίο κατέρχεται στον βυθό με σημαντική σχετική κλίση σε ένα βάθος περίπου 130 μ. Το **υφαλοπρανές**, που διαδέχεται την υφαλοκρηπίδα και χαρακτηρίζεται από μια απότομη κλίση, η οποία οδηγεί σ' ένα βάθος 1.200 έως 3.500 μ. και το τρίτο τμήμα του υφαλοπλαισίου, το λεγόμενο **ηπειρωτικό ανύψωμα**, το οποίο κατερχόμενο σχετικά ομαλά φθάνει σε βάθος 3.500 έως 5.500 μ. Μετά το τμήμα αυτό ακολουθεί η ωκεάνια άβυσσος. (Εικ. 1)

Εικόνα 1

Τα νησιά αναγνωρίζεται ότι έχουν πλήρες δικαίωμα σε υφαλοκρηπίδα, ενώ για τους βράχους καθορίζεται ως κριτήριο να μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή να έχουν από μόνοι τους οικονομική ζωή.

Τα δικαιώματα του παράκτιου ή του αρχιπελαγικού κράτους στην υφαλοκρηπίδα του:

- Υφίστανται ακόμη και όταν δεν έχει οροθετηθεί ή εξαγγελθεί.
- Είναι «κυριαρχικά», αναγνωρίζονται δηλαδή στο κράτος για συγκεκριμένους λειτουργικούς σκοπούς και αφορούν στην έρευνα και την εκμετάλλευση των «φυσικών πόρων» που βρίσκονται στη θαλάσσια αυτή ζώνη.
- **Εάν ένα κράτος δεν ασκεί τα κυριαρχικά του δικαιώματα στην υφαλοκρηπίδα του, κανένα άλλο κράτος δεν μπορεί να προχωρήσει σε έρευνα ή και σε εκμετάλλευσή της, χωρίς τη συγκατάθεση του πρώτου.**
- Οι «φυσικοί πόροι» αποτελούνται από τους ορυκτούς, τους μεταλλευτικούς και άλλους ζώντες και μη ζώντες οργανισμούς που κάθονται ή κινούνται στην επιφάνεια του βυθού ή κάτω από αυτόν.

Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη

Η θέσπιση της ΑΟΖ¹⁹ είχε ως στόχο την επιτάχυνση της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης των κρατών και τη μείωση των ανισοτήτων που υφίστανται ανάμεσα στις βιομηχανοποιημένες και αναπτυσσόμενες χώρες. Ο στόχος αυτός αντικατοπτρίζεται μέσα στον τίτλο της ζώνης με τον όρο «οικονομική», και προσδιορίζεται από το βασικό προσανατολισμό των δικαιωμάτων και δικαιοδοσιών των παράκτιων κρατών πάνω στους φυσικούς πόρους της ζώνης. Οι οικονομικές προοπτικές των θαλάσσιων ζώντων πόρων ήταν το βασικό κίνητρο πίσω από την καθιέρωση της ΑΟΖ, καθώς ο ορυκτός πλούτος ανήκε ήδη στον έλεγχο του παράκτιου κράτους, σύμφωνα με το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας.²⁰

¹⁹Η οριστική επεξεργασία, διαμόρφωση και κωδικοποίηση του νομικού καθεστώτος της ΑΟΖ έγινε στην 3η Συνδιάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας, η οποία υπογράφηκε στο Montego Bay της Τζαμάικα (1982) και τέθηκε σε ισχύ την 16η Νοεμβρίου 1994.

²⁰Barbara Kwiatkowska, *The 200 mile Exclusive Economic Zone in the New Law of the Sea*, Εκδόσεις Martinus Nijhoff Publishers, 1989, σελ. 2.

Το παράκτιο κράτος μπορεί να ασκήσει δικαιοδοσία ή αποκλειστική αρμοδιότητα: ❶ στην τοποθέτηση και χρησιμοποίηση τεχνητών νήσων και άλλων εγκαταστάσεων, ❷ στη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας και ❸ στην προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος από τη ρύπανση.²¹

Όλα τα κράτη έχουν το δικαίωμα να διεξάγουν ασκήσεις στη θαλάσσια περιοχή της ΑΟΖ ενός παράκτιου κράτους, εφόσον έχει εξαγγελθεί από εκείνο, με την προϋπόθεση όμως να σέβονται την αποκλειστική άσκηση των κυριαρχικών του δικαιωμάτων.

Ιδιαίτερα σημαντικές θεωρούνται οι επιπτώσεις της καθιέρωσης του θεσμού της ΑΟΖ, οι οποίες σε οικονομικό επίπεδο είναι εντυπωσιακές, όπως:

- Η περιοχή των πρώτων 200 ν.μ. από τις ακτές, δηλαδή αυτή της ΑΟΖ, καλύπτει το **96% των αλιευτικών πεδίων** που είναι δεκτικά οικονομικής εκμετάλλευσης.²²
- Το σύνολο των υποθαλάσσιων αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου που είναι σήμερα εκμεταλλεύσιμα βρίσκονται μέσα στο υφαλοπλάισιο κοντά στις ακτές, δηλαδή περιοχή που ταυτίζεται σε μεγάλο βαθμό με τα 200 ν.μ της ΑΟΖ και ισούται περίπου με το 1/3 της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου.
- Το **80% της θαλάσσιας επιστημονικής έρευνας** διεξάγεται στην περιοχή που παράκειται στην ακτή, δηλαδή στην περιοχή της ΑΟΖ.²³
- Από απόψεως γεωγραφικού χώρου, το **36% περίπου του παγκόσμιου θαλάσσιου χώρου** θα περικλειόταν στην ΑΟΖ σε περίπτωση γενικής εφαρμογής του ορίου των 200 ν.μ.

²¹Πέτρος, Σιούσιουρας, «Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, Δίκαιο Θάλασσας και Ανθρωπιστικό Δίκαιο», Αθήνα 2014, σελ. 487.

²²Barbara Kwiatkowska, *Essays on the New Law of the Sea*, Εκδόσεις B. Dukas, Zagreb, 1985, σελ. 100.

²³U.S Department of State, Bulletin No 1922, 26 Apr 1976, σελ. 537.

Σχέση ΑΟΖ και Υφαλοκρηπίδας

Τόσο η έννοια της υφαλοκρηπίδας όσο και εκείνη της ΑΟΖ συνυπάρχουν στο πεδίο του εθνικού δικαίου και του καθεστώτος που προέκυψε από τη Σύμβαση του 1982, περιέχοντας μάλιστα σημαντικά στοιχεία ομοιότητας και αλληλοεπικάλυψης. Διατηρείται όμως η αυτονομία των δύο καθεστώτων, τα οποία συμπληρώνουν το ένα το άλλο, αν και κατά τη διάρκεια των εργασιών της UNCLOS III, εκφράστηκαν τάσεις απορρόφησης της ΑΟΖ από την υφαλοκρηπίδα.

Παρά ταύτα όμως, κρίνεται απαραίτητη η σύγκριση των δύο αυτών εννοιών, έτσι ώστε μέσα από την αναγωγή της στην ελληνική περίπτωση, να καταστεί δυνατή η απάντηση στο ερώτημα του άρθρου μας.

Ομοιότητες²⁴

► Τόσο η ΑΟΖ όσο και η υφαλοκρηπίδα χορηγούν κυριαρχικά δικαιώματα στο παράκτιο κράτος.

► Και οι δύο ζώνες σχετίζονται με την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, είναι δηλαδή λειτουργικές ζώνες οικονομικού χαρακτήρα.

► Και οι δύο ζώνες καλύπτουν μια περιοχική βυθού και υπεδάφους πλάτους 200 ν.μ. από την ακτή (ή ορθότερα, από τις γραμμές βάσης της ΧΘ).

► Το αποκλειστικό δικαίωμα για την κατασκευή, εξουσιοδότηση και ρύθμιση της κατασκευής, λειτουργίας και χρήσης των τεχνητών νησιών, εγκαταστάσεων και κατασκευών στην ΑΟΖ, εφαρμόζεται *mutatis mutandis*²⁵ και στην υφαλοκρηπίδα.

► Το Άρθρο 246 της ΣΔΘ αναφέρεται στο θέμα της θαλάσσιας επιστημονικής έρευνας στην ΑΟΖ και την υφαλοκρηπίδα και επιβάλλει το ίδιο καθεστώς για τη διεξαγωγή της επιστημονικής έρευνας και στις δύο ζώνες.

Διαφορές

► Στην ΑΟΖ δεν υπάρχει αναφορά στη «φυσική προέκταση» της ξηράς ή στο υφαλοπλαίσιο, διότι η ζώνη αυτή μετράται αποκλειστικά με βάση την απόσταση από την ακτή.

► Το καθεστώς της ΑΟΖ αφορά όλους τους φυσικούς –ζώντες και μη ζώντες– πόρους των υδάτων μέχρι τα 200 ν.μ., ενώ το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας αφορά κυρίως μη ζώντες πόρους πλην των καθιστικών ειδών.

► Πλέον των κυριαρχικών δικαιωμάτων, το καθεστώς της ΑΟΖ παρέχει επιπλέον στο παράκτιο κράτος δικαιοδοσία για άλλες δραστηριότητες που κατ' αρχήν σχετίζονται με την οικονομική εκμετάλλευση της ζώνης, αλλά όχι απαραίτητα μόνο μ' αυτή, ενώ η υφαλοκρηπίδα παρέχει περιορισμένες αρμοδιότητες, που αφορούν στην οικονομική εκμετάλλευση του βυθού και του υπεδάφους, μέσω της κατασκευής τεχνητών νησιών, εγκαταστάσεων και κατασκευών.

► Η ΑΟΖ καλύπτει τον βυθό, το υπεδάφος και τα υπερκείμενα ύδατα, ενώ η υφαλοκρηπίδα παραχωρεί δικαιώματα μόνο στον βυθό και το υπεδάφος.

²⁴Καρακωστανόγλου, Β., *Η ΑΟΖ στο Νέο Δίκαιο της Θάλασσας*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2001, σελ. 176.

²⁵Η έκφραση χρησιμοποιείται, όπως περίπου και η λόγια διατύπωση «τηρουμένων των αναλογιών», για να δηλωθεί ότι η σύγκριση δύο προσώπων, έργων ή πραγμάτων νομιμοποιείται μέχρι ενός ορισμένου σημείου.

► Η υφαλοκρηπίδα εκτείνεται και πέραν των 200 ν.μ. από την ακτή, μέχρι το εξωτερικό όριο του υφαλοπλαισίου, όταν αυτό ξεπερνά τα 200 ν.μ. και σε ορισμένες περιπτώσεις φθάνει τα 350 ν.μ. από την ακτή, ενώ το εύρος της ΑΟΖ δεν υπερβαίνει σε καμία περίπτωση τα 200 ν.μ.

► Τα ύδατα πάνω από την υφαλοκρηπίδα αποτελούν μέρος της ανοικτής θάλασσας (εφόσον βέβαια δεν οροθετηθεί παράλληλα ΑΟΖ) ενώ τα ύδατα της ΑΟΖ δεν ανήκουν σε αυτή.²⁶

► Μια από τις σημαντικότερες διαφορές είναι ότι τα δικαιώματα της υφαλοκρηπίδας **υφίστανται αυτοδικαίως και εξ αρχής**, ενώ στην περίπτωση της ΑΟΖ **απαιτείται²⁷ διακήρυξη²⁸** των κυριαρχικών δικαιωμάτων του παράκτιου κράτους.²⁹ Επιπλέον, τα δικαιώματά του επί της υφαλοκρηπίδας είναι αποκλειστικά, ενώ ένα μέρος από τα δικαιώματα που αυτό έχει στην ΑΟΖ έχουν προτιμσιακό χαρακτήρα.³⁰ Άρα, λοιπόν, **ένα κράτος είναι δυνατόν να έχει υφαλοκρηπίδα χωρίς ΑΟΖ, αλλά το αντίστροφο δεν είναι δυνατό.**

Οριοθέτηση υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ

Στην περίπτωση που υφίσταται γεωγραφική στενότητα και υπάρχουν αντικείμενα ή «γειτονικά» κράτη σε απόσταση μικρότερη από τα τετρακόσια μίλια, τότε θα πρέπει να υπάρξει, σύμφωνα με τη ΣΔΘ, οριοθέτηση της ΑΟΖ. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 74 της ΣΔΘ, «η οριοθέτηση της ΑΟΖ ανάμεσα σε κράτη με αντικείμενες ή γειτονικές ακτές θα πραγματοποιείται με συμφωνία στη βάση του ΔΔ, όπως αναφέρεται στο Άρθρο 38 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου, **με σκοπό την επίτευξη μιας δίκαιης λύσης**», διατύπωση που επαναλαμβάνεται με παρόμοιο τρόπο στο Άρθρο 83 της ΣΔΘ η οποία αφορά την υφαλοκρηπίδα.

Η εν λόγω διατύπωση αποτελεί προϊόν συμβιβασμού μεταξύ δύο αντιθέτων σχολών σκέψης:³¹ της «Ομάδας της μέσης γραμμής», η οποία υποστήριζε ως

²⁶Καρακωστανόγλου, Β., Άρθρο με τίτλο «ΑΟΖ: Διεθνές θεσμικό πλαίσιο και εφαρμογές μέσα από τη διεθνή πρακτική», σελ. 5, 6, «Γενικότερα πάντως, μια διαπίστωση που μπορεί εύκολα να εξαχθεί και για τις τρεις ελευθερίες της ανοικτής θάλασσας που ισχύουν στην ΑΟΖ, είναι ότι, λόγω των περιορισμών στους οποίους υπόκεινται τα δικαιώματα των άλλων κρατών για ναυσιπλοΐα, υπέρπτηση και τοποθέτηση καλωδίων και σωληναγωγών στην ΑΟΖ είναι λιγότερο εκτεταμένα από τα αντίστοιχα στην ανοικτή θάλασσα».

²⁷Επειδή ο θεσμός είναι προαιρετικός.

²⁸Ένα κράτος θεσπίζει ΑΟΖ, όταν με νομοσχέδιο προτείνει στη Βουλή (ή άλλο όργανο ανάλογα με το πολίτευμα) τρόπο υπολογισμού και γεωγραφικά όρια της ΑΟΖ του. Με την ψήφισή του, το κράτος έχει θεσπίσει ΑΟΖ. Η θέσπιση είναι μονομερής, δηλαδή αφορά αποκλειστικά το κυρίαρχο κράτος.

²⁹Επιμέλεια Περράκης, Στέλιος, «Το Αιγαίο Πέλαγος και το νέο Δίκαιο της Θάλασσας», *Πρακτικά Συμποσίου*, Ρόδος, 4-6 Νοεμβρίου 1994, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, σελ. 184.

³⁰Επειδή προβλέπονται ειδικές διατάξεις για τα περικλειστά και «γεωγραφικώς μειονεκτούντα» κράτη.

³¹Κείμενα των Θ. Καρυώτη, Σ. Κασσίνη, Ν. Λυγερού, *ΑΟΖ: Από τη Στρατηγική Κίνηση στην Οικονομική Λύση*, Επιμέλεια Β. Κικήλιας, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2012, σελ. 27.

Στην περίπτωση που υφίσταται γεωγραφική στενότητα και υπάρχουν αντικείμενα ή «γειτονικά» κράτη σε απόσταση μικρότερη από τα τετρακόσια μίλια, τότε θα πρέπει να υπάρξει, σύμφωνα με τη ΣΔΘ, οριοθέτηση της ΑΟΖ.

μέθοδο οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας/ΑΟΖ την αρχή της ίσης απόστασης/ μέσης γραμμής, με μια εξαίρεση· αυτή των «ειδικών περιστάσεων», και της «Ομάδας των αρχών της ευθυδικίας», η οποία υποστήριζε ότι η οριοθέτηση θα πρέπει να βασίζεται στις Αρχές της Ευθυδικίας, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις «σχετικές περιστάσεις».³²

Σε περιπτώσεις όμως αδυναμίας συμφωνίας των κρατών επί των ορίων των θαλάσσιων ζωνών, ακόμη και μετά από συνδιαλλαγή, η ΣΔΘ προβλέπει την παραπομπή της διαφοράς στη δικαστική της επίλυση από αρμόδιο προς τούτο όργανο, με την προϋπόθεση βέβαια της συναίνεσης των διαδίκων κρατών στην προσφυγή τους σε δικαστικό διακανονισμό. Έτσι, ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δοθεί στη διεθνή νομολογία, από την οποία θα αντλήσουμε ορισμένα συμπεράσματα για τον τρόπο που αντιμετωπίζονται τα νησιά και οι βράχοι οι οποίοι βρίσκονται σε περιοχές οριοθέτησης, όπως παρακάτω:

Το πρώτο συμπέρασμα είναι ότι όλα τα νησιά που εμπίπτουν στις διατάξεις του Άρθρου 121 της ΣΔΘ απολαμβάνουν θαλάσσιων ζωνών. Συνεπώς, έχουν τόσο ΑΟΖ όσο και υφαλοκρηπίδα.

Το δεύτερο συμπέρασμα είναι πως ενώ έχει γίνει αποδεκτό ότι όλα τα νησιά δικαιούνται ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα, ωστόσο ποικίλει η έκταση του δικαιωμάτος τους. Τα νησιά δεν αποτελούν, συνεπώς, την αποκλειστική πηγή άντλησης των δικαιωμάτων, αλλά μόνο ένα τμήμα της, κι έτσι το Δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να αναζητήσει την *επήρεια (effect)*, που αυτά ασκούν στη συνολική, τελική οριοθέτηση.

Το τρίτο, συναφές με το δεύτερο συμπέρασμα είναι ότι η *επήρεια* κάθε νησιού σε μια συνολική οριοθέτηση εξαρτάται, συνήθως, από δύο παράγοντες: από τη θέση του νησιού στην οριοθετική περιοχή και από το μέγεθός του. Η νομολογία όμως έχει δώσει απαντήσεις τόσο στην περίπτωση που τα νησιά βρίσκονται πλησίον του ηπειρωτικού εδάφους του κράτους στο οποίο ανήκουν όσο και όταν αυτά είναι απομονωμένα και απομακρυσμένα από το ηπειρωτικό έδαφος του κράτους τους, όπως παρακάτω:

Στην 1η περίπτωση, η **εγγύτητα επηρεάζει την πλήρη άσκηση** του δικαιώματος των νησιών για ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδα και οδηγεί σε μια μειωμένη *επήρεια*.

Στη 2η περίπτωση, η **απόσταση μπορεί να επιτρέψει την πλήρη άσκηση του δικαιώματος**, με την προϋπόθεση βέβαια, ότι το μέγεθος του νησιωτικού συμπλέγματος δικαιολογεί απόδοση ζώνης στην περιοχή.

Διεθνής νομολογία

Η διεθνής νομολογία έχει συνεισφέρει στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων, όπως παρακάτω:

- Ιδιαίτερα σημαντικές σε οικονομικό επίπεδο θεωρούνται οι επιπτώσεις της

³²Η έννοια των «Αρχών Ευθυδικίας/ σχετικών περιστάσεων» εμφανίζεται για πρώτη φορά στην απόφαση του ΔΔΔΘ, τον Φεβρουάριο του 1969, στην υπόθεση της υφαλοκρηπίδας της Β. Θάλασσας όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι στο Εθιμικό Δίκαιο η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας λαμβάνει χώρα «βάσει συμφωνίας, σύμφωνα με τις Αρχές της Ευθυδικίας, λαμβανομένων υπόψη όλων των σχετικών περιστάσεων». Όμως αυτή η απόφαση αφορούσε «όμορα» κράτη (με παρακείμενες ακτές).

θέσπισης και οριοθέτησης της ΑΟΖ ενός παράκτιου κράτους, αφού εκτός από το θέμα της εκμετάλλευσης των ενεργειακών κοιτασμάτων του υπεδάφους που εκτείνεται πέραν της ΧΘ σε όση έκταση προβλέπεται από τη ΣΔΘ και το οποίο δεν διαφέρει από το καθεστώς της υφαλοκρηπίδας, παρέχονται οικονομικά οφέλη στο κράτος από την απόκτηση δικαιωμάτων σε πολυμεταλλικούς κονδύλους που τίθενται με αυτόν τον τρόπο υπό εθνικό έλεγχο, τη διεύρυνση των αλιευτικών ζωνών και την επέκταση των θαλασσιών χώρων για την πραγματοποίηση επιστημονικών ερευνών, την παραγωγή ήπιας ενέργειας και την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

► Οι αρχές που αποτυπώνονται στα Άρθρα 74 και 83 της ΣΔΘ αντανακλούν Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο.

► Το δικαίωμα Αιγιαλίτιδας Ζώνης υπερσχύει εκείνου σε υφαλοκρηπίδα /ΑΟΖ, χωρίς κανένα θέμα περιορισμού της ζώνης αυτής, εξαιτίας αλληλοεπικάλυψης με την υφαλοκρηπίδα/ΑΟΖ γειτονικού ή αντικείμενου κράτους.

► Η κωδικοποίηση του Δικαίου της Θάλασσας με τη ΣΔΘ χαρακτηρίζεται από αρκετούς νομικούς σε μεγάλο βαθμό ανακριβής, ενώ οι αρχές οριοθέτησης από τη διεθνή νομολογία ΑΟΖ και υφαλοκρηπίδας δεν προεξοφλούν την επανάληψή τους σε παρόμοιες περιπτώσεις στο μέλλον.

► Η σύγχρονη τάση είναι η χάραξη ενός «ενιαίου θαλάσσιου ορίου» των θαλάσσιων ζωνών της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας.

► Η ταύτιση στην ουσία του κανόνα της «ίσης απόστασης/ειδικές περιστάσεις» του συμβατικού δικαίου και εκείνου των «αρχών ευθυδικίας/σχετικές περιστάσεις», όσον αφορά την οριοθέτηση της ΑΟΖ/υφαλοκρηπίδας, υποδηλώνει κατά κάποιο τρόπο την «ενοποίηση» του Εθιμικού με το Συμβατικό Δίκαιο στην οριοθέτηση αυτών των θαλάσσιων ζωνών, με την έννοια βέβαια των «σχετικών περιστάσεων» να λειτουργεί ως εξαίρεση από την αρχή της ίσης απόστασης/ μέσης γραμμής, η οποία έχει καθιερωθεί ως η βασική μέθοδος οριοθέτησης και την αρχή της ευθυδικίας απλώς να προσθέτει ορισμένες διορθωτικές συνιστώσες στην κεντρική λογική της.

► Η «επήρεια» των νησιών στη συνολική οριοθέτηση της ΑΟΖ και της υφαλοκρηπίδας ενός κράτους δεν είναι πάντα πλήρης.

Οι ελληνικές επιδιώξεις στο Αιγαίο Πέλαγος μέσα από τις «ευκαιρίες» που παρουσιάζονται στη ΣΔΘ

Το Αιγαίο δεν επηρεάζει γεωπολιτικά μόνο την Ελλάδα και την Τουρκία, αλλά αποτελεί τη διεθνή θαλάσσια και εναέρια δίοδο που εξυπηρετεί τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, αφού από το πέλαγος αυτό διέρχονται δύο κύριοι άξονες· εκείνος που συνδέει την Κεντρική Ευρώπη με τη Μεσόγειο και την Αφρική ή τη Μέση Ανατολή, διερχόμενος δια των Βαλκανίων και του λιμένα της Θεσσαλονίκης και εκείνος που συνδέει τον Εύξεινο Πόντο με την ίδια περιοχή, διερχόμενος διά των Στενών Βοσπόρου-Δαρδανελίων.³³

³³<https://parisis.wordpress.com/2012/10/29/n-στρατηγικη-σημασια-του-αιγαίου/>, Ιωάννης Παρίσης, «Η Στρατηγική Σημασία του Αιγαίου».

Από οικονομικής απόψεως, το Αιγαίο Πέλαγος συνιστά τη γέφυρα των μεταφορών και της εμπορικής κίνησης Ευρώπης και Ασίας, αποτελώντας μαζί με τα Στενά, ένα από τα δυνητικά σημεία εξόδου της Ρωσίας προς τις θερμές θάλασσες τα οποία βρίσκονται στον «περιφερειακό δακτύλιο»,³⁴ προσδίδοντας έτσι στην περιοχή ακόμα μεγαλύτερη στρατηγική αξία.

Επιπλέον, η ύπαρξη διεθνών υδάτων στο Αιγαίο Πέλαγος δημιουργεί ειδικότερες ανάγκες ασφάλειας για την άμυνα της νησιωτικής Ελλάδας και καθιστά ζωτικά σημαντική την εξασφάλιση της απρόσκοπτης εναέριας και θαλάσσιας επικοινωνίας μεταξύ του ηπειρωτικού και νησιωτικού χώρου. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το Αιγαίο δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση, επιδρώντας και στο οικονομικό πεδίο. Τομείς όπως ο τουρισμός, η αλιεία, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας αλλά και τα προσφάτως ανευρεθέντα κοιτάσματα υδρογονανθράκων στην περιοχή της ΝΑ. Μεσογείου, σε συνδυασμό με την πιθανολογούμενη διέλευση αγωγών φυσικού αερίου πλησίον της περιοχής αυτής, δημιουργούν τις προϋποθέσεις οικονομικής ανάπτυξης της χώρας.³⁵

Όμως η Τουρκία ποτέ δεν εγκατέλειψε τις προσπάθειές της για αλλαγή προς όφελός της του status quo στο Αιγαίο, αφού κατά τις απόψεις Τούρκων αξιωματούχων, **το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητα των νησιών βρίσκεται υπό ελληνική κυριαρχία, αποτελεί το σημαντικότερο αδιέξοδο της θαλάσσιας πολιτικής της Τουρκίας.** Οι απειλητικές τους δηλώσεις, σε συνδυασμό με τις καθημερινές σχεδόν πλέον προκλητικές ενέργειες της Τουρκίας στον εναέριο και θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου, καθιστούν επιβεβλημένη από την Ελλάδα τόσο την ενίσχυση της αποτρεπτικής της ισχύος όσο και τη συνέχιση διεύρυνσης των συμμαχιών της σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο, μέσα από την ισχυροποίηση των δεσμών που εγγυούνται τα «κοινά οικονομικά συμφέροντα».³⁶

³⁴Ο Ολλανδοαμερικανός Nicholas John Spykman, ο οποίος ανήκει στην αγγλοσαξονική γεωπολιτική σχολή, ανέδειξε την έννοια της «γεωπολιτικής στεφάνης» ή του «περιφερειακού δακτύλιου» (Rimland), υποστηρίζοντας ότι δεν είναι η Ευρωασιατική ενδοχώρα το «κέντρο βάρους» της διεθνούς ισχύος, αλλά η «στεφάνη» που την περικλείει. Πάνω σε αυτή την άποψη ουσιαστικά δομήθηκε και η Βορειοατλαντική Συμμαχία (NATO).

³⁵<http://www.capital.gr/oikonomia/3335454/pollaplo-to-ofelos-tis-elladas-apo-ton-east-med> «Έκτενές άρθρο για την προωθούμενη μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ συμφωνία για την κατασκευή του αγωγού East Med που θα μεταφέρει φυσικό αέριο από την Ανατολική Μεσόγειο, φιλοξενεί στην έντυπη έκδοσή της η οικονομική *Handelsblatt*».

³⁶<https://www.militaire.gr/i-eterovariv-ellinoamerikaniki-symmachia-i-ellada-moni-enanti-tis-epektatikis-toyrkikis-politikis/>, Άρθρο Χρήστου Καπούτσου, «Η Ελλάδα, συμμετέχει ενεργά, στην πολιτικο-στρατιωτική συμμαχία ΗΠΑ-ΙΣΡΑΗΛ-ΚΥΠΡΟΥ και ΗΠΑ-ΑΙΓΥΠΤΟΥ-ΚΥΠΡΟΥ. Πρόκειται για συμφωνία, κυρίως στον τομέα της ασφάλειας, που προωθεί πρωτεύοντως τα ενεργειακά συμφέροντα των ΗΠΑ».

Η Αιγιαλίτιδα Ζώνη του Αιγαίου Πελάγους

Το 1936, η Ελλάδα καθόρισε το εύρος των χωρικών της υδάτων στα 6 ν.μ.³⁷ από τις ακτές της, με σκοπό την αντιμετώπιση των επεκτατικών τάσεων της φασιστικής Ιταλίας που κατείχε τότε τα Δωδεκάνησα. Το νομικό αυτό πλαίσιο διατηρήθηκε και αργότερα με το ΝΔ 187/1973 ενώ ισχύει μέχρι σήμερα, μετά δηλαδή την κύρωση της ΣΔΘ του Montego Bay με την ψήφιση του Ν.2321/1995 στον οποίο καθορίζεται ότι «η Ελλάδα έχει το αναφαίρετο δικαίωμα κατ' εφαρμογή του Άρθρου 3 της κυρούμενης Σύμβασης να επεκτείνει σε οποιονδήποτε χρόνο το εύρος της χωρικής της θάλασσας μέχρι αποστάσεως 12 ν.μ.». Είναι προφανές ότι στο πεδίο των εξαιρέσεων εμπίπτει το διάταγμα του 1931, το οποίο αναφέρεται στην ειδική περίπτωση και συγκεκριμένη λειτουργία (την αεροπορία και την αστυνομία της) σε μια ζώνη της οποίας το εύρος ορίστηκε με το παραπάνω διάταγμα στα 10 ν.μ. από τις ακτές.³⁸

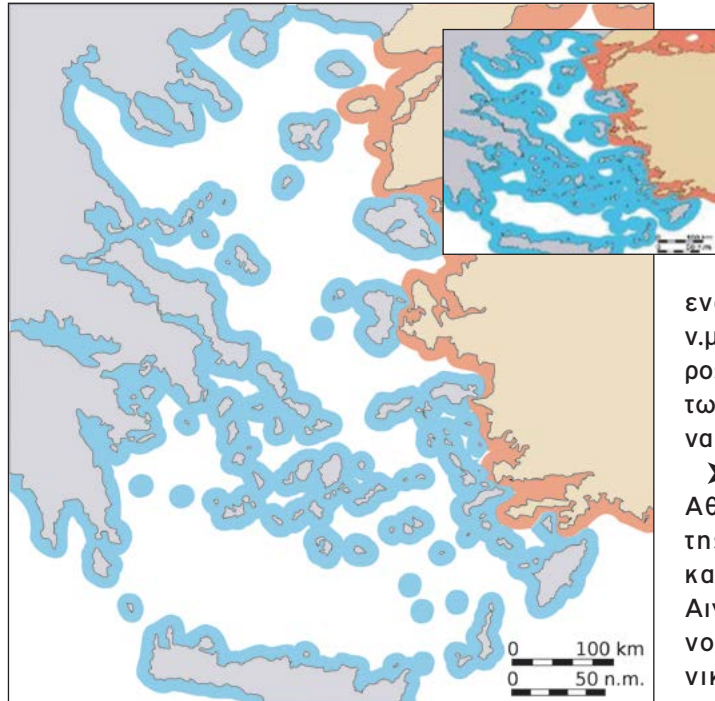
Σύμφωνα με τις τελευταίες εξελίξεις, η τμηματική επέκταση των χωρικών μας υδάτων, όπως έγινε τον Ιανουάριο του 2021 στη θαλάσσια περιοχή του Ιονίου και των Ιονίων Νήσων μέχρι το Ακρωτήριο Ταίναρο της Πελοποννήσου, αποτελεί το πρώτο βήμα στη λύση της δύσκολης εξίσωσης επέκτασης του συνόλου της αιγιαλίτιδας ζώνης της χώρας μας από τα 6 στα 12 ν.μ., αφού τα βήματα που πρέπει να γίνουν προς αυτή την κατεύθυνση είναι ακόμη αρκετά.

³⁷Α.Ν 230/17 Σεπτεμβρίου 1936 «Περί Καθορισμού Αιγιαλίτιδας Ζώνης της Ελλάδας», (ΦΕΚ Α' 450/13-10-1936).

³⁸Χαριτίνη, Δίπλα – Χρήστος, Ροζάκης, «Το Δίκαιο της Θάλασσας και η Εφαρμογή του στην Ελλάδα», Αθήνα 2004, σελ. 18.

Πιθανή συνολική επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 ν.μ. (Εικ. 2) θα έχει τα παρακάτω καταλυτικά αποτελέσματα στις περισσότερες από τις τουρκικές διεκδικήσεις στο Αιγαίο:³⁹

► Η περιοχή της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου που θα απομείνει να διεκδικείται από τα δύο κράτη θα περιορισθεί μόλις στο 5% της θαλάσσιας αυτής περιοχής.

Εικόνα 2:
Εύρος Χωρικής
Θάλασσας στα 6 ν.μ.
Εύρος Χωρικής
Θάλασσας στα 12 ν.μ.

► Το πρόβλημα του διαφορετικού εύρους του εναέριου χώρου (10 ν.μ.) σε σχέση με το εύρος των χωρικών υδάτων (6 ν.μ.) θα πάψει να υφίσταται.

► Τα όρια του FIR Αθηνών και τα όρια της Ζώνης Έρευνας και Διασώσεως στο Αιγαίο θα περιλαμβάνουν περιοχές ελληνικής κυριαρχίας σε ποσοστό 71% από τη

θαλάσσια επιφάνεια του Αιγαίου (έναντι 43% σήμερα).

► Οι λεγόμενες «γκρίζες ζώνες» αμφισβήτησης θα έχουν μόνο συμβολικό χαρακτήρα.
► θα παραμείνουν ως ζητήματα το καθεστώς αποστρατιωτικοποίησης των ανατολικών νησιών του Αιγαίου και η αμφισβήτηση της υφαλοκρηπίδας του συμπλέγματος της Μεγίστης (Καστελόριζο).

Κυριότερες τουρκικές θέσεις

► Η βασική τουρκική θέση στο θέμα της επεκτάσεως των ελληνικών χωρικών υδάτων πέραν των 6 ν.μ. είναι πολιτική και όχι νομική, καθόσον διατείνεται ότι σε μια τέτοια περίπτωση το Αιγαίο θα μετατρεπόταν σε «ελληνική θάλασσα» και ως εκ τούτου θα αποτελούσε αιτία πολέμου (casus belli).

► Κατά την Τουρκία, θάλασσες όπως το Αιγαίο, χαρακτηρίζονται ως κλειστές ή ημίκλειστες και απαιτείται η συναίνεση των παράκτιων κρατών για την αύξηση των χωρικών τους υδάτων.

³⁹<http://www.kathimerini.gr/992336/article/epikairothta/politikh/apokleistika-sthn-k-treis-analyseis-gia-aigialitida-zwnh-kai-xwrika-ydata>, Συνέντευξη του Α. Συρίγου στην Εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (29-10-18).

► Τυχόν αύξηση από την Ελλάδα του εύρους των χωρικών της υδάτων θα αποτελούσε καταχρηστική άσκηση δικαιώματος.

► Η Τουρκία καταψήφισε τη ΣΔΘ, υιοθετώντας την Αρχή της Ευθυδικίας για την οριοθέτηση των χωρικών της υδάτων.

Η συνέχιση των πρωτοβουλιών για τη διεύρυνση της ελληνικής Αιγιαλίτιδας Ζώνης,⁴⁰ ίσως να πρέπει να τεθεί ταυτόχρονα ως μοχλός πίεσης και θεμέλιο εμπιστοσύνης στις σχέσεις Ελλάδος και Τουρκίας, εν όψει τόσο μιας μελλοντικής επίλυσης του Κυπριακού Ζητήματος όσο και της ευρωπαϊκής πορείας της Τουρκίας. Επιπλέον, θα πρέπει να συσχετιστεί άμεσα με το διμερές ζήτημα οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας μεταξύ των δύο κρατών, ως συνολικό πακέτο διευθέτησης.⁴¹

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι είναι προς όφελος των ελληνικών συμφερόντων η έκδοση και δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως την 27η Δεκεμβρίου 2020 του ΠΔ 107/20, το οποίο αφορά στο κλείσιμο κόλπων και χάραξης ΕΓΒ στη θαλάσσια περιοχή του Ιονίου και των Ιονίων νήσων μέχρι το Ακρωτήριο Ταίναρο της Πελοποννήσου, επισημαίνοντας ότι η Ελλάδα επιφυλάσσεται για την άσκηση και στις λοιπές περιοχές της επικράτειάς της των αντιστοίχων δικαιωμάτων της, όπως αυτά απορρέουν από τη ΣΔΘ. Η εφαρμογή του συστήματος «κλεισίματος» των κόλπων, σε συνδυασμό με τις τυπικές ΕΓΒ, θα επέφερε **αύξηση της χωρικής μας θάλασσας αλλά και των άλλων ζωνών, όπως η υφαλοκρηπίδα ή η ΑΟΖ κατά 2 έως 3%, ποσοστό βέβαια που δεν είναι καθόλου ευκαταφρόνητο.**

Οι Επιπτώσεις της Οριοθέτησης Υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ για τα ελληνικά συμφέροντα

Η βασική δυσκολία οριοθέτησης εντοπίζεται στο Αιγαίο Πέλαγος και σε πολύ μικρότερο βαθμό στο ανατολικό τμήμα της Ανατολικής Μεσογείου, εξαιτίας της ύπαρξης πολυάριθμων νησιών, που επηρεάζουν καθοριστικά την οριοθέτηση αυτών των θαλάσσιων ζωνών.

Όμως, επειδή η διάταξη του Άρθρου 74 της ΣΔΘ –όπου προβλέπεται ότι σε περιοχές όπου τα κράτη δε μπορούν να εκμεταλλευθούν ολόκληρη την περιοχή των 200 ν.μ. λόγω της επικάλυψης των ΑΟΖ τους από γειτονικές, η οριοθέτηση «θα γίνεται με συμφωνία, στη βάση του ΔΔ, όπως αυτό καθορίζεται στο Άρθρο 38⁴² του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου, για την επίτευξη δίκαιης λύσης»– παράγει μια σχετική «ασάφεια» ως προς την εφαρμογή της, η Άγκυρα μπορεί να επικαλείται κάθε φορά όποια νομική βάση επιθυμεί η οποία οδηγεί στον πλήρη διαιρισμό του Αιγαίου ή την εξαίρεση οποιασδήποτε Αρχής Δικαίου δεν την συμφέρει, **με σκοπό την ενίσχυση μιας προοπτικής αδιεξόδου.**

Επιπλέον, στόχος της Τουρκίας είναι να αποδείξει ότι το Καστελόριζο και τα γύρω νησάκια του αποτελούν «νησιά από τη λάθος μεριά της μέσης γραμμής»,

⁴⁰<https://m.naftemporiki.gr/story/1607013-9.06.20> «Τι προβλέπει η Συμφωνία Ελλάδας-Ιταλίας για τις ΑΟΖ».

⁴¹Πλωτάρχης Γ. Χρυσόχοι ΠΝ ΕΛ.Ι.Σ. ΜΕ 22.10.2016 «Το Εύρος της Αιγιαλίτιδας Ζώνης της Ελλάδας και η Ελληνικότητα των Αμφισβητούμενων από την Τουρκία Νήσων του Αιγαίου».

⁴²Η οριοθέτηση της ΑΟΖ γίνεται με βάση το Άρθρο 38 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου και εφαρμόζονται δύο μέθοδοι. α) η μέθοδος της μέσης γραμμής equite distance (που αποτελεί Εθιμικό και Συμβατικό Δίκαιο), και β) η Αρχή της Δικαιοσύνης και Επιείκειας ή Ευθυδικίας (equite).

έτσι ώστε το νησιωτικό αυτό σύμπλεγμα να απομονωθεί από τα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου, ούτως ώστε να εμφανίζεται ως μικρή συστάδα νησιών που βρίσκεται αντιμέτωπη με το υπερπολλαπλάσιο εύρος των τουρκικών ακτών, ενώ παράλληλα είναι σχεδόν προσκολλημένη πάνω τους, με σκοπό η περιοχή αυτή της χώρας μας να μην έχει δικαίωμα ούτε για υφαλοκρηπίδα αλλά ούτε και για ΑΟΖ.

Ιδιαίτερα σημαντική βέβαια είναι η πρόσφατη (8/11/2021) ανταλλαγή των οργάνων επικύρωσης της Συμφωνίας Οριοθέτησης των Θαλασσιών Ζωνών Ελλάδας και Ιταλίας, η οποία ενισχύει τη θέση της χώρας μας για τη συνέχιση της παραβατικής συμπεριφοράς της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και έχει μεγαλύτερη και πιο άμεση επίδραση για μια αντίστοιχη συμφωνία με την Αλβανία, με σκοπό την οριοθέτηση της ΑΟΖ μεταξύ των δύο χωρών.

Οι επτά λόγοι για την κήρυξη της ΑΟΖ της Ελλάδας⁴³

- Διασφάλιση και επιβεβαίωση της πολιτικής και οικονομικής ενότητας του ελλαδικού χώρου, των ηπειρωτικών περιοχών και των νησιών
- Προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος πέραν των χωρικών υδάτων
- Αντιμετώπιση της καταστροφής των αλιευτικών πεδίων του Αιγαίου, που υπεραλιεύονται συστηματικά πέραν των 6 ν.μ. από τις ελληνικές ακτές⁴⁴
- Δυνατότητες οικονομικής εκμετάλλευσης πέραν της ΧΘ
- Κατάρριψη οποιουδήποτε τουρκικού επιχειρήματος για τα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του βυθού της θάλασσας τα οποία θα μπορούσαν να συνδεθούν με την υφαλοκρηπίδα
- Κλείσιμο θεμάτων που δυνητικά θα μπορούσαν να εγερθούν στο μέλλον στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, όπως αυτό της ΑΟΖ
- Προσφορά μεγαλύτερης ισχύος σε ένα κράτος με την πρόσκτηση αυξημένων αρμοδιοτήτων στις θάλασσες που το περιβάλλουν.

Ευρωπαϊκή ΑΟΖ⁴⁵

Τα οφέλη από μια ενιαία ευρωπαϊκή ΑΟΖ θα είναι τεράστια για τη χώρα μας, καθώς θα αποκτήσει ευρωπαϊκή στήριξη στις απόψεις της και θα ισχυροποιήσει τη θέση της απέναντι στην Τουρκία που ειδικότερα στο Αιγαίο, αμφισβητεί διαρκώς τα δικαιώματα της Ελλάδας, είτε μιλάμε για την επέκταση των χωρικών μας υδάτων στα 12 ν.μ. είτε μιλάμε για την υφαλοκρηπίδα είτε μιλάμε για την ΑΟΖ, δικαιώματα δηλαδή που απορρέουν από τη ΣΔΘ.

⁴³Άγγελος Μ. Συρίγος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2015, σελ. 744.

⁴⁴<http://www.skai.gr/news/thalassa/article/371868/ta-statistika-stoiheia-gia-uperalieusi-kai-paranomialieia-stin-ellada/#ixzz5Bj4lo7IA>. Είναι προφανές ότι η θέσπιση της ΑΟΖ θα απέδιδε στην Ελλάδα μια τεράστια θαλάσσια περιοχή αποκλειστικής αλιείας, οι δυνατότητες της οποίας μειώνονται συνεχώς με αποτέλεσμα στην Ελλάδα η συνολική παραγωγή θαλάσσιων αλιευμάτων να έχει μειωθεί το 2011 κατά 30% σε σχέση με το 2005. Παρ' ότι είμαστε πρώτοι στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε αριθμό σκαφών (15.683 σκάφη το 2015), οι τάσεις της αλιείας είναι πτωτικές, τόσο όσον αφορά στην ποσότητα όσο και στην αξία των αλιευμάτων ανά εργαζόμενο.

⁴⁵ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ, Δρ. Αλεξάνδρα Προδρομίδου, Αθήνα, 1.10.2012-30.06.2013.

ΑΟΖ και Υφαλοκρηπίδα στην «Πλάστιγγα» του Εθνικού Συμφέροντος

Για περισσότερα από σαράντα χρόνια, η Ελλάδα διατείνει ότι η μοναδική της διαφορά με την Τουρκία είναι το ζήτημα του καθορισμού του εύρους της υφαλοκρηπίδας της στο Αιγαίο Πέλαγος, το οποίο είναι νομικής φύσεως. Από την υπογραφή όμως της ΣΔΘ το 1982, κανένα κράτος στον κόσμο δεν έχει ζητήσει μόνο την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας από το ΔΔΧ, αλλά πάντα επιδιώκει και την ταυτόχρονη οριοθέτηση της ΑΟΖ, εκτιμώντας ότι μ' αυτό τον τρόπο θα εξασφαλίσει καλύτερα τα συμφέροντα του λαού του. Αναρωτώμενοι, λοιπόν, αν η Υφαλοκρηπίδα ή η ΑΟΖ προάγει καλύτερα τα ελληνικά συμφέροντα, επισημαίνουμε τα παρακάτω:

➤ Αναμφισβήτητα η ΑΟΖ ενσωματώνει τα αποκλειστικά δικαιώματα που παρέχει η υφαλοκρηπίδα στο παράκτιο κράτος και, επιπρόσθετα, προσφέρει ακόμη περισσότερα, όπως την εκμετάλλευση της αλιείας, της αιολικής και κυματικής ενέργειας,⁴⁶ την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος,⁴⁷ καθώς και την τοποθέτηση τεχνητών νήσων, εγκαταστάσεων και κατασκευών.

➤ Έχοντας υπόψη ότι η πλειοψηφία των κρατών αποσκοπεί να κατοχυρώσει αποκλειστικά δικαιώματα, πέραν από αυτά που εξασφαλίζει η υφαλοκρηπίδα στην υδάτινη στήλη, εκτιμάται ότι «η ΑΟΖ μπορεί να μας οδηγήσει σε ίδιο αποτέλεσμα με αυτό της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας και μάλιστα με λιγότερους περιορισμούς».⁴⁸

➤ Χρησιμοποιώντας τις αρχές της ΑΟΖ, το μεγαλύτερο ποσοστό του Αιγαίου και οι φυσικοί του πόροι θα ανήκουν στην Ελλάδα και με αυτό τον τρόπο δεν θα χρειαστεί ούτε να γίνει καμιά επέκταση των χωρικών μας υδάτων ούτε να συζητάμε με τους Τούρκους αν τα νησιά μας έχουν υφαλοκρηπίδα ή όχι.⁴⁹

➤ Ο θεσμός της ΑΟΖ κερδίζει σταθερά έδαφος στις οριοθετικές προτιμήσεις των κρατών, σε σχέση με άλλες ανάλογες, αλλά πιο περιορισμένες ζώνες κυριαρχικών δικαιωμάτων και δικαιοδοσίας. Και τούτο είναι φυσικό από τη στιγμή που η ΑΟΖ εξασφαλίζει πολυδιάστατα δικαιώματα, τα οποία διαφορετικά θα αποδίδονταν στο παράκτιο κράτος με την κήρυξη χωριστών ζωνών, ή τα οποία δεν είναι δυνατόν να αποκτηθούν συνολικά παρά μόνον με την κήρυξη ΑΟΖ. Η ΑΟΖ προσφέρει δυνατότητες για την Ελλάδα που αναμφίβολα εξικνούνται από τη φύση της ζώνης, πέραν από τις δυνατότητες που της προσφέρουν ο θεσμός της υφαλοκρηπίδας.⁵⁰

➤ Η υιοθέτηση ΑΟΖ θα αποτελέσει βάση για τη σφαιρικότερη προστασία και όχι μόνο από τις αλιευτικές δραστηριότητες του θαλάσσιου περιβάλλοντος της Μεσογείου,

⁴⁶Κρατερός, Ιωάννου – Αναστασία, Στρατή, «Δίκαιο της Θάλασσας», Αθήνα 2013, «Ο εθνικός στόχος της χώρας για τη συμβολή των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Α.Π.Ε.) στην τελική κατανάλωση ενέργειας έχει καθορισθεί βάσει της οδηγίας 2009/28/ΕΚ σε ποσοστό 20% μέχρι το 2020», σελ.182, και «Όσον αφορά την κυματική ενέργεια, η δυνατότητα συνεισφοράς της στην παγκόσμια αγορά ανέρχεται στο 10% της παγκόσμιας κατανάλωσης», σελ. 173.

⁴⁷<https://banks.com.gr/sete-afksisi-esodon-114-apo-ton-eiserchomeno-tourismo-2017-tourismos-pyrodotei-aep/> «Αύξηση εσόδων 11,4% από τον εισερχόμενο τουρισμό το 2017. Ο τουρισμός πυροδοτεί το ΑΕΠ». Η συνολική αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας εκτιμάται σε 1,56 δισ. ευρώ άμεσες συνεισφορές στο ΑΕΠ από το 2016 στο 2017, σύμφωνα με το Ινστιτούτο του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ)».

⁴⁸<https://www.energia.gr/article/71715/yfalokrhpidai-kai-aoz-taytizontai-sto-aigaiio>, Συνέντευξη του Καθηγητή Κ. Χ. Ροζάκη στην Εφημερίδα *Ημερησία* την 07.07.2013, με τίτλο «Υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ ταυτίζονται στο Αιγαίο».

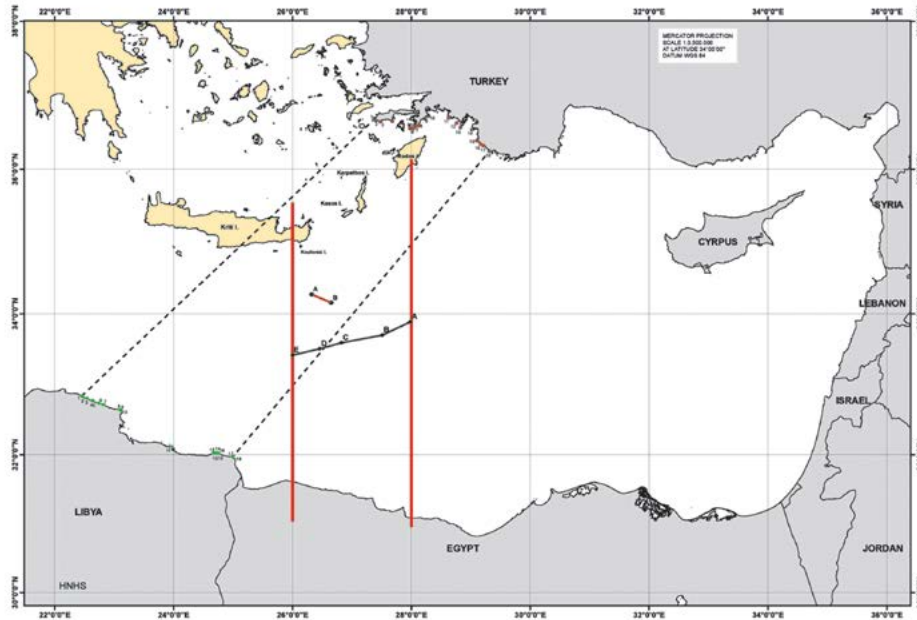
⁴⁹Θεόδωρος Καρυώτης, «ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, Από τη Στρατηγική κίνηση στην οικονομική λύση», Επιμέλεια Β. Κικίλιας, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2012, σελ. 37.

⁵⁰Χρήστος, Ροζάκης, «Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη και το Διεθνές Δίκαιο», Αθήνα 2013, σελ. 49, 50.

ενώ παράλληλα θα διευρυνθούν σημαντικά οι θαλάσσιες περιοχές που θα υπάγονται στην αρμοδιότητα της Ένωσης και θα εφαρμόζεται η κοινοτική νομοθεσία. Έτσι, θα πρέπει να διευκρινισθεί, ωστόσο, ότι η έννοια της «ευρωπαϊκής ΑΟΖ» δεν μπορεί να έχει άλλο περιεχόμενο από την κήρυξη ΑΟΖ από τα κράτη μέλη της ΕΕ και την εφαρμογή των συναφών διατάξεων του Διεθνούς και του Κοινοτικού Δικαίου, κατόπιν ενδεχομένως συντονισμένης ενέργειας. Κατ' ουσία, δηλαδή, η «ευρωπαϊκή ΑΟΖ» θα αποτελεί το σύνολο των ΑΟΖ των κρατών μελών της ΕΕ στη Μεσόγειο.⁵¹

► Η θέσπιση της ΑΟΖ μας συμφέρει για τέσσερις λόγους: Καταρχήν διασφαλίζει την πολιτική και οικονομική ενότητα του ελλαδικού χώρου, τις ηπειρωτικές περιοχές με τα νησιά. Κατά δεύτερο λόγο, βοηθά στην ορθή προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, που είναι ο μόνος πλούτος του Αιγαίου τον οποίο πραγματικά εκμεταλλευόμαστε μέσω του τουρισμού. Επιπλέον, η περιβαλλοντική διάσταση της ΑΟΖ συνεισφέρει στην αντιμετώπιση του οξέυτατου προβλήματος που υπάρχει με τα αλιευτικά πεδία του Αιγαίου που καταστρέφονται συστηματικά πέραν των 6 ν.μ. από τις ακτές, λόγω υπεραλιεύσεως. Τέλος, προσφέρει δυνατότητες οικονομικής εκμεταλλεύσεως πέραν της αιγιαλίτιδας ζώνης, όπως για παράδειγμα την παραγωγή ενέργειας από ρεύματα, ύδατα και ανέμους.⁵²

Εικόνα 3: Χάρτης συμφωνίας ΑΟΖ μεταξύ Αθήνας-Καΐρου. Διπλωματικές πηγές κάνουν λόγο για μια συμφωνία ισορροπημένη, απολύτως σύμφωνη με το Δίκαιο της Θάλασσας που κατοχυρώνει την επήρεια των νησιών μας σε θαλάσσιες ζώνες.

⁵¹Κρατερός, Ιωάννου – Αναστασία, Στρατή, «Δίκαιο της Θάλασσας», Αθήνα 2013, σελ. 190.
⁵²<https://www.defence-point.gr/news/συνέντευξη-του-κ.-Άγγελου-Συρίγου-την-09.05.2011-στην-Εφημερίδα-ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ>.

Συμπεράσματα

Το Δίκαιο της Θάλασσας αποτελεί σύμμαχο της Ελλάδας, καθώς οι περισσότερες προβλέψεις του είναι ευνοϊκές για τη χώρα μας. Ειδικότερα σε ό,τι αφορά την εφαρμογή της ΣΔΘ στο Αιγαίο, οι τρεις θαλάσσιες ζώνες που έχουν ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα είναι αυτές της Αιγιαλίτιδας Ζώνης, της Υφαλοκρηπίδας και βέβαια της ΑΟΖ, αφού συνδυαζόμενες και οριοθετούμενες σύμφωνα με το ΔΔ, θα παρείχαν σημαντικά οφέλη στη χώρα μας και θα συνέβαλαν αποφασιστικά στην εξομάλυνση των σχέσεων με την Τουρκία.

Η Ελλάδα, χωρίς φοβικά σύνδρομα αλλά και ανόπτους λεονταρισμούς, οφείλει να προβαίνει συνεχώς στη συστηματική, τεχνική και διπλωματική προετοιμασία της, για την εφαρμογή των ευνοϊκών προς εκείνη προβλέψεων της ΣΔΘ σχετικά με τη θέσπιση και οριοθέτηση των θαλάσσιων ζωνών της.

Αν και η διεθνής πρακτική μάς διδάσκει ότι στην προσφυγή χωρών σε Διεθνές Δικαιοδοτικό Όργανο για την επίλυση διαφορών οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών, τα Διεθνή Δικαστήρια εκδίδουν «πολιτικές» αποφάσεις, οι οποίες δεν καταδικάζουν κανένα μέρος σε πλήρη ήττα, εντούτοις η δικαστική οδός δεν θα πρέπει να τρομάζει τη χώρα μας.

Η στενή παρακολούθηση των εξελίξεων στη Μεσόγειο σχετικά με τη σύναψη συμφωνιών θαλασσιών ζωνών γειτονικών χωρών μας και η συνέχιση υπογραφής από την Ελλάδα τέτοιας φύσεως πρωτοκόλλων με εκείνες, όπως άλλωστε συνέβη με την οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ της χώρας μας και της Αιγύπτου⁵³ (Εικ. 3), θα επιδράσει θετικά στην απόφαση της Τουρκίας για σύνταξη «συνυποσχετικού» και παραπομπή της διαφοράς της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου στο ΔΔΔΘ.

Κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για τη χώρα μας η συνέχιση οικοδόμησης συμμαχιών με ισχυρούς δρώντες στην περιοχή του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου, συμπεριλαμβανομένης της υποστήριξής της από την ΕΕ στη βάση κοινών οικονομικών συμφερόντων και εν συνεχεία, η συνέχιση αύξησης των χωρικών μας υδάτων τμηματικά, δηλαδή στα 12 ν.μ. στις περιοχές των Αντικυθήρων έως την Κρήτη αλλά και στο εύρος που κρίνεται απαραίτητο για τον υπόλοιπο Ελλαδικό χώρο (όπως στα 10 ν.μ., για το Αιγαίο Πέλαγος ως εξίσωση του εύρους του εναέριου χώρου με την αιγιαλίτιδα ζώνη μας), πριν τη διακήρυξη για συνολική οριοθέτηση της ελληνικής ΑΟΖ, με την προϋπόθεση όμως της διαμόρφωσης κατάλληλων συνθηκών, όπως η ισχυροποίηση των Ένοπλων μας Δυνάμεων, αποτρέποντας έτσι οιαδήποτε τουρκική επιθετικότητα.

«Νομίζω πως το πιο σημαντικό πράγμα, πέρα από την πειθαρχία και τη δημιουργικότητα, είναι η τόλμη του να τολμάς».

(Μαγα Αγγελου, 1928-2014, Αφροαμερικανίδα ποιήτρια)

⁵³<https://www.tanea.gr/2020/12/24/politics/symfonia-aoz-elladas-aigyptou-protokollithike-se-xrono-rekor-ston-ohē>. «Συμφωνία ΑΟΖ Ελλάδας – Αιγύπτου: Πρωτοκολλήθηκε σε χρόνο ρεκόρ στον ΟΗΕ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσσση

- Ⓜ Α.Ν. 230/17 Σεπτεμβρίου 1936 «Περί Καθορισμού Αιγιαλίτιδας Ζώνης της Ελλάδας», (ΦΕΚ Α' 450/13-10-1936).
- Ⓜ Γούναρης, Ε., *Το Διεθνές Δίκαιο Αλιείας*, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1989.
- Ⓜ Δίπλα, Χαρίτινη – Ροζάκης, Χρήστος, «Το Δίκαιο της Θάλασσας και η Εφαρμογή του στην Ελλάδα», Αθήνα 2004.
- Ⓜ Καρυώτης, Θεόδωρος, *ΑΟΖ: Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη. Από τη Στρατηγική κίνηση στην οικονομική λύση*, Επιμέλεια Βασίλης Κικιλίας, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2011.
- Ⓜ Κρατερός Ιωάννου – Αναστασία Στρατή, «Δίκαιο της Θάλασσας», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2013.
- Ⓜ Καρακωστάνογλου, Β., *Τα δικαιώματα του Παράκτιου Κράτους στην ΑΟΖ: Προκλήσεις και Προοπτικές για το Αιγαίο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 1996.
- Ⓜ Καρακωστάνογλου, Β., *Η ΑΟΖ στο Νέο Δίκαιο της Θάλασσας*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2001.
- Ⓜ Κείμενα των Θ. Καρυώτη, Σ. Κασσίνη, Ν. Λυγερού, *ΑΟΖ: Από τη Στρατηγική Κίνηση στην Οικονομική Λύση*, Επιμέλεια Β. Κικιλίας, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2012.
- Ⓜ Λυγερός, Σταύρος – Μελάς, Κώστας, *Μετά τον Ερντογάν τι:*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2013.
- Ⓜ Μιχαήλ, Μιχαήλ, *Η υφαλοκρηπίδα των ελληνικών νησιωτικών συμπλεγμάτων του Αιγαίου και το Διεθνές Δίκαιο*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1983.
- Ⓜ Μπατάλης, Δημήτριος, Πτυχιακή Εργασία με Τίτλο «Η Νομική Διαφορά της Ελλάδας – Τουρκίας για την Οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου», Πανεπιστήμιο Αιγαίου Τμήμα Ναυτιλίας & Επιχειρηματικών Υπηρεσιών, Χίος 2005.
- Ⓜ Νταβούτογλου, Αχμέτ, *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, μετάφραση Ν. Ραπτόπουλος, Εκδόσεις Ποιότητα, έκδοση 11η.
- Ⓜ Παρίσης, Ιωάννης, *Η καθ' υμάς θάλασσα*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 2013.
- Ⓜ Περράκης, Σ., *Αιγαίο. Εξελίξεις και προοπτικές επίλυσης των ελληνοτουρκικών διενέξεων*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2003.
- Ⓜ Περράκης, Σ., *Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας.*

Εφαρμογές και Εξελίξεις 20 χρόνια από την υπογραφή της, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005.

- Ⓜ Δρ. Προδρομίδου, Αλεξάνδρα, *ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ*, Αθήνα 1.10.2012-30.06.2013.
- Ⓜ *Πρακτικά Συμποσίου, Ρόδος, 4-6 Νοεμβρίου 1994*, «Το Αιγαίο Πέλαγος και το νέο Δίκαιο της Θάλασσας», Επιμέλεια Περράκης Στέλιος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996.
- Ⓜ Ροζάκης, Χρήστος, «Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση», στο Συλλογικό έργο: *Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις 1923-1987*, Εκδόσεις Γνώση, Αθήνα, 1991.
- Ⓜ Ροζάκης, Χρήστος, *Η ΑΟΖ και το Διεθνές Δίκαιο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2013.
- Ⓜ Σακελλαρίου, Μιχάλης – Σφυρόερας, Βασίλης, «Η Ιστορία του Αιγαίου Πελάγους» στο Συλλογικό έργο: *Το Αιγαίο και η Ελληνοτουρκική Κρίση*, Επιμέλεια Χ. Ροζάκης, Εκδόσεις Μετώπη ΕΠΕ, Αθήνα 1979.
- Ⓜ Στρατή, Αναστασία, «Ελληνικές θαλάσσιες ζώνες και Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2012.
- Ⓜ Συρίγος, Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές Σχέσεις*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2015.
- Ⓜ Σιούσιουρας, Πέτρος, «Δίκαιο της Θάλασσας», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Χίος 2005.
- Ⓜ Σιούσιουρας, Πέτρος, «Σύγχρονες ματιές στις νομικές και πολιτικές όψεις, Διεθνούς οργάνωσης – Διεθνών οργανισμών» (Συλλογικό έργο), Σ. Περράκης, *Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα 2009.
- Ⓜ Σιούσιουρας, Πέτρος, *Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο, δίκαιο θάλασσας και ανθρωπιστικό δίκαιο*, Εκδόσεις Σιδέρης, Αθήνα 2014.
- Ⓜ Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (unclos) του 1982, Montego Bay της Τζαμάικα. Τσιτώνη, Δέσποινα, Διπλωματική Εργασία για το ΠΜΣ της Σχολής Νοτιανατολικών Σπουδών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με τίτλο «Η Οριοθέτηση των θαλασσιών Ζωνών της Ελλάδας με τις Γειτονικές Χώρες».
- Ⓜ Τσουπάκης, Ευθύμιος, Πτυχιακή Εργασία Πανεπιστημίου Αιγαίου με τίτλο «Η Αιγιαλίτιδα Ζώνη των

Κρατών της Μεσογείου και η Οριοθέτησή της Ειδικότερα στην Ελλάδα», Χίος 2005.

- Ⓜ Φωτίου, Παύλος, «Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, Σημειώσεις», Αθήνα 2003.
- Ⓜ Φωτίου, Παύλος, Εισήγηση στην *Περιοδική Έκδοση Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών*, Τεύχος 71, ΙΑΝ-ΦΕΒ-ΜΑΡ 2013 με τίτλο «Προβληματισμοί».
- Ⓜ Φωτίου, Παύλος, Εισήγηση «Περί Διεθνούς Δικαίου-Δικαίου της Θάλασσας –Ορισμοί και Έννοιες– Εθνικά θέματα» σε Ημερίδα του Δ' ΣΣ, *Περιοδική Έκδοση Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών*.
- Ⓜ Πλωτάρχης Γ. Χρυσόχου ΠΝ ΕΛ.Ι.Σ. ΜΕ 22.10.2016, «Το Εύρος της Αιγιαλίτιδας Ζώνης της Ελλάδας και η Ελληνικότητα των Αμφισβητούμενων από την Τουρκία Νήσων του Αιγαίου».

Ⓜ Χειλαδάκης, Νικόλαος, «Η Διαμάχη στο Αιγαίο και η Τουρκική Προκλητικότητα», *Περιοδικό Στρατιωτική Επιθεώρηση*, ΜΑΙ-ΙΟΥΝ 2008.

Ξενόγλωσσση

- Ⓜ Alexander, L. – Hodgson, R., “The impact of the 200 mile Economic Zone on the Law of the Sea”, *San Diego Law Review*, 1975.
- U.S Department of State Bulletin No 1922, 26 Apr 1976.
- Ⓜ Kwiatkowska, Barbara, *Essays on the New Law of the Sea*, Εκδόσεις Β. Dukas, Zagreb, 1985.
- Ⓜ Kwiatkowska, Barbara, *The 200 mile Exclusive Economic Zone in the New Law of the Sea*, Εκδόσεις Martinus Nijhoff Publishers, 1989.
- Ⓜ World Food Council, “The Role of Fish in Improving Nutrition”, 1980.

